цій у перекладацькій практиці, зі специфікою ініціальної та фінальної позицій фонеми чи морфеми у складі імені, з належністю імені до певної ономастичної категорії чи підкатегорії, а також із жанровими особливостями тексту, в складі якого вживається відповідна власна назва.

Людмила Пашинська

ДЕТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ ФРАЗЕМ У МОВІ ЗМІ

Мова сучасних українських ЗМІ активно поповнюється неофраземами різного походження. Серед них розрізняємо власне українські, основою яких є суспільно-політична, фінансово-економічна, виробничо-професійна, науково-технічна, військова, спортивна сфери, та іншомовні входження. Останнім часом активізувався процес творення неофразеологізмів на основі розмовного стилю.

Неофраземи творяться на базі семантичних зрушень у структурі давновживаних термінологічних словосполучень. Різновидом таких семантичних змін є *детермінологізація* — соціально мотивоване явище переміщення термінів за межі своїх терміносистем. Детермінологізацію спостерігаємо при функціонуванні термінів у загальномовному значенні, а також тоді, коли у процесі мовного вжитку терміни набувають ознак вторинної номінації. Детермінологізація зумовлює кількісне і якісне збагачення загальновживаної лексики й фразеології. Термінологічне словосполучення втрачає спеціалізоване значення і на його основі поступово виникає переносне значення.

Більшість термінологів схиляється до того, що детермінологізація — це засвоєння літературною мовою слів/словосполучень із термінологічної системи, що супроводжується утворенням нового значення чи зміною сфери використання. Семантичні зрушення в цьому разі можна подати так: образне переосмислення — переносне використання — переносне значення. Основою для побудови образу часто слугує не науковий зміст терміна, а наше уявлення про нього. Цим шляхом

розвинулися переносні значення у терміносполуках: *видати/видавати на-гора*, *важка артилерія*, *хірургічне втручання*, *виробити/виробляти імунітет*, *підтвердити діагноз*, *зробити щеплення*, *бронзовий фіналіст*, *гуманітарна допомога*, *викликати алергію.* У прямому значенні словосполучення залишається одиницею терміносистеми, а в переносному виступає загальновживаною одиницею і функціонує в неспеціальних текстах, пор.: *Серед гостей, присутніх на ланчі, найбільшим успіхом користувалися «**бронзовий фіналіст**» президентських перегонів Сергій Тигіпко та нереалізований «кіндер-сюрприз» Арсеній Яценюк* (Україна молода); *Лебедько розповів, що усі п'ять опозиціонерів-претендентів мали номенклатурне минуле, і «їх так й обирали, щоб **не викликати** величезної **алергії** в Москви»* (День).

Взаємопроникнення термінів із підсистеми в підсистему ілюструють фразеологічні неологізми з різних галузей. Продуктивне джерело творення неофразем — терміносистема фізкультури і спорту: *коротка лава (лавка) запасних* 'брак спортсменів, які можуть вийти на заміну гравців основного складу команди', у переносному значенні — 'брак резервних кадрів у вищих ешелонах влади, певної партії' (*Підписавши відповідні укази, Президент, ... черговий раз засвідчив, що «**лава запасних**» у нього, на жаль, **є надто короткою*** (Телеканал «5 канал»); *різні вагові категорії* — 'борці, боксери, штангісти і т. ін. змагаються залежно від розподілу за ваговими категоріями', у переносному значенні — 'про людей різного соціального стану, ступеня впливу, значущості і т. ін.' (*Я не розумію природи конфлікту головного режисера з акторами: у нас же **різні вагові категорії**, нерівні умови — я керую театром, а актор грає на кону* (День); *грати м'язами* (*мускулами*) — у культуристів — демонструвати гру м'язами, у переносному значенні — 'погрожувати, демонструвати готовність до війни' (*«Я всіляко гальмую цей процес у тих зонах відповідальності, що належать до моєї компетентності, і просив би інших робити те саме, а **не грати мускулами** своїх спецпідрозділів, демонструючи зверхнє ставлення до «олов'яних» солдатиків...», — додав міністр внутрішніх справ Юрій Луценко* (Інтернет-газета «Українська правда»).

Детермінологізація спортивних номенів і їх входження в загальнолітературну мову зумовлена екстралінгвальними та власне лінгвальними факторами. Сучасний активний розвиток спорту в Україні зумовив появу численних спортивних організацій, клубів, оздоровчих комплексів, навчально-тренувальних баз, стадіонів. Стали популярними нові види змагань, ігор. Із висвітленням у ЗМІ участі, досягнень і перемог наших спортсменів у змаганнях європейського та міжнародного рівнів пов'язане активне використання спортивних термінів у прямому номінативному значенні й виникнення значної кількості неофразем унаслідок модифікації, семантичного збагачення (метафоризації та метонімізації), а також детермінологізації.

Групу неофразем активно поповнюють суспільно-політична та соціально-економічна сфери: *голосувати ногами* 'відмова від участі в будь-яких заходах, висловлення протесту, незгоди з чимось' (*Якби влада зробила поправки в законний спосіб, протестів підприємців не було б. Унаслідок цього підприємці вже нині починають «**голосувати ногами**», тобто згортають свою діяльність* (Львівська газета); *пінг-понгова дипломатія* 'про дипломатичні стосунки, ініціатором яких є держава, яка шукає ґрунт для отримання від них у майбутньому певної користі' (*Як відомо, Кіссінджер був ініціатором так званої **пінг-понгової дипломатії**, яка привела до зближення США і Китаю* (День); *чорна бухгалтерія* (*каса*) 'грошові операції (розрахунки), які не фіксуються офіційною державною статистикою' (*На момент візиту податківців у цеху зберігалося 36 тисяч пляшок горілки вартістю понад 230 тисяч гривень. Спиртне, а також виробниче обладнання, фальшиві акцизні марки та документацію «**чорної» бухгалтерії** вилучено* (Телеканал ICTV).

Джерелами фразеологізації стають також словосполучення інших термінологічних систем, зокрема:

медицини: *штучне дихання* 'існування когось або чогось за допомогою сторонньої підтримки', *бути в глибокій комі* 'занепадати, не мати розвитку', *зробити щеплення* 'захиститися від чогось небезпечного', *мати імунітет* 'бути захищеним, стійким, несприйнятливим; почуватися впевнено', *викликати алергію* 'викликати спротив, подразнення, збудження у когонебудь; несприйняття чогось/когось', *зазнавати реанімації*

‘відновлюватися, повертатися у попередній розвинений стан (в економіці і т. ін.)’, *хірургічне втручання* ‘різкі (крайні), невідкладні дії’. Наприклад: *А життя показує, що «партію влади» без опори на певні верстви населення, на близьку цим верствам ідеологію, утворити можна, але жити така партія зможе лише за допомогою «**штучного дихання**»* (День); *В день народження Олександра Довженка вітчизняні кіношники відзначили своє професійне свято. Вже набридло з року в рік писати… щось на кшталт «це свято зі сльозами на очах» або «рідне кіно **в глибокій комі**»* (Україна і світ сьогодні);

математики: *диктувати умови задачі* ‘нав’язувати комунебудь свої погляди і примушувати діяти відповідно до них’, *володіти табличкою множення* ‘рахувати прибутки’, *забувати про табличку ділення* ‘не ділитися, не платити податки (про олігархів, тіньових ділків)’, наприклад: *Але реформа у версії Банкової провалилася остаточно, і осінь диктує Вікторові Володимировичу свої «**умови задачі**»* (Перший національний радіоканал); «*Біда в тому, — пояснив Винничук, який є головним редактором «ЛА «Піраміди», — що деякі наші бізнесмени **володіють лише табличкою множення і забувають про табличку ділення**»* (День);

авіації: *запасний аеродром* ‘посада чи престижне місце, яким убезпечує себе офіційна особа на випадок відставки’, *вищий пілотаж* ‘вияв високої майстерності, таланту, здібностей’, *круте піке* ‘різкий занепад, утрата чогось’, *стати* (*поставити*) *на крило* ‘відновити тренувальні бойові польоти’, *крутити* (*покрутити, прокрутити*) *пропелер* ‘активізувати якісь дії’, *повітряні ворота* ‘аеропорт’, наприклад: *Тоді частина людей пішла з «Дня» до «Всеукраїнських відомостей», на «**запасний аеродром**», підготовлений тоді ще партнерським тандемом Лазаренко — Тимошенко*; *…не всі актори спроможні на «**вищий пілотаж**» в такому складному стилі — правдиво, щиро, сердечно «жити» в образі героя, не пропускаючи подробиць психологічних реакцій, водночас не збиваючись на побутовизм* (День);

космонавтики: *вивести на орбіту* ‘повернутися до звичного життя’, *зоряні війни* ‘міжпланетні зіткнення, сутички, боротьба’, *зоряний ешелон* ‘політична, економічна, культурна еліта’, *космічний човник* ‘корабель багаторазового використання’: *Так*

і людині, що зупинилася в житті, — спочатку страшно, потім навіть якийсь кайф неробства настає, а потім себе вже й не завести, й не ***вивести на*** *нормальну* ***орбіту*** *існування — ось вона, образно кажучи, суспільна смерть і настає* (Україна і світ сьогодні); *Наступну версію можна назвати кадровою. Йдеться про те, що крісло Генпрокурора лишалося мало не єдиним із «****зоряного ешелону****» крісел, яке ще не контролювали есдеки* (Україна молода);

військової справи: *відповісти не за статутом, у глибокому тилу* [перебувати], *переходити у контратаку, важка артилерія, вільні стрільці, другий ешелон*: *Охоронці, отримавши від начальства черговий «нагоняй», ніби змагалися між собою — хто дошкульніше «дістане» політичних, особливо, аби ті* ***відповіли «не за статутом»*** (Столиця);

сфери культури: театру і кіно — *здобути одну з провідних ролей* ‘вибороти першість у чомусь’, *закулісний сценарій* ‘щось приховане, таємне’, *за власним сценарієм* ‘діяти згідно зі своїми власними планами’, *найгірший сценарій* ‘невдалий план дій’, *сюжетна лінія* ‘послідовність розвитку подій’, *мильна опера* ‘багатосерійний телефільм, сентиментальний за змістом’, наприклад: *Уміння України «грати на випередження» дозволяє їй* ***здобути одну з провідних ролей*** *на континентальних ринках газу* (Україна молода);

музичної сфери: *усе по цимбалах* ‘байдуже’, *жива музика* ‘музика, яку виконують музиканти без використання фонограми’, *живий звук* ‘виконання й сприйняття співу, музики безпосередньо, без використання технічних засобів підсилення чи репродукування’; *замовляти музику*, наприклад: ***Живий звук****, найкращі юні співаки, а які костюми, покази! .. У всіх такі сильні й гарні голоси і повністю все* ***живий звук****, ніяких тобі «даблів» та «фанер»!* (Кияни); *Питання «З ким ви, майстри культури?» завжди було риторичним, а тому нецікавим. Ну, з ким же ще? З тими, хто керує, хто* ***замовляє музику****, хто кличе на урядові концерти* (Україна молода);

різних видів ігор, зокрема карти, більярд, спортлото і т. ін.: *гра з відкритими картами*, *не мати жодного козиря в руках*, *боротися за джек-пот*, *гарантувати бонуси*, *загнати в лузу*, *зробити ставку*. Наприклад: *Олександр, який добровільно*

*обрав собі роль аутсайдера і опозиціонера, безкомпромісного борця за справедливість, прихильника «**гри з відкритими картами**», був основним каталізатором конфліктів у племені* (День); *Після етапу «Золотої ліги IAAF», який відбувся в Берліні, **за «джек-пот» бореться** тільки бігунка на 800 м із Мозамбіку Марія Мутола*; *Оракули передрікають, що призначення Олексія Альохіна — лише пробна куля, яку дніпропетровські трубники успішно **загнали в** запорізьку **лузу*** (Україна молода).

Процес детермінологізації у мас-медійному тексті доволі активний і зумовлений пошуком нових засобів образності. Терміни із різних галузей, деспеціалізуючись, стають джерелом нових засобів впливу на читача.

Оксана Таран

ЩО СПІЛЬНОГО МІЖ *БАКСАМИ* ТА *ДЖИНСАМИ*? (З ІСТОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖАРГОНІЗМІВ-АНГЛІЗМІВ)

Жаргонізми-англізми — це англомовні за походженням одиниці субстандартної сфери мови, які вирізняються з-поміж інших англізмів емоційно-експресивним, оцінним забарвленням та обов'язковим стилістичним зниженням. Їхня поширеність відбиває дві основні тенденції в сучасному розвитку української мови: активізацію субстандартних мовних елементів та потужний вплив англійської мови, здебільшого її американського варіанта, що пов'язано з посиленням політичних позицій і культурного впливу США, набуттям англійською мовою у другій половині XX століття статусу мови міжнародного спілкування, глобалізаційними процесами у світі, розширенням інформаційно-комунікативного простору тощо. У цій розвідці англізми розглядаємо у межах загального жаргону, одиниці якого відомі широким верствам населення, зокрема й тим, які володіють літературною нормою, — незалежно від вікових, гендерних, професійних і власне соціальних характеристик.

Жаргонізм-англізм *бакс* запозичений у 90-х роках XX ст. із розмовного американського мовлення, причому у формі мно-